

ALDONA CHMIELOWSKA

BADANIA NA GRODZISKU Wczesnośredniowiecznym w RĘKORAJU, POW. PIOTRKÓW TRYBUNALSKI

W 1967 r. rozpoczęto ratownicze badania wykopaliskowe na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Rękoraju (Parceli), stan. 1, gromada Srock, pow. Piotrków Trybunalski¹.

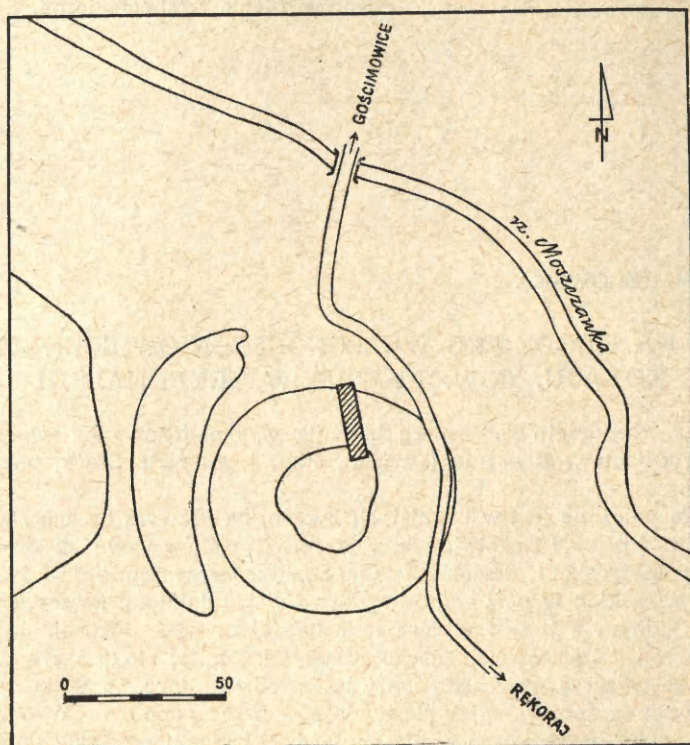
Grodzisko położone jest w bagnistych łąkach, na prawym brzegu rzeczki Moszczanki. Na płn. i pld. od Rękoraja szereg drobnych cieków wodnych spływa równoleżnikowo do Moszczanki, przecina tę część „wysoczyzny łódzkiej” i tworzy niejako pasma niewysokich wzgórz oddzielonych od siebie dolinami poszczególnych strumyków. Na jednym z takich wzgórz leży dzisiejsza wieś Rękoraj, oddzieloną od Rękoraju-Parceli doliną wysychającego strumyka. Poniżej stoku językowato zakończonego pasma wysoczyzny posadowione jest grodzisko (ryc. 1). Wykorzystano przy tym teren w ten sposób, że — jak się wydaje — przekopano dwa równoległe głębokie rowy na stoku omawianego wzniesienia, dzięki czemu powstały dwie fosy oraz jeden wysoki wał zewnętrzny, który przedłużono od płn. i pld. sztucznym nasypem. Wał ten ma u podstawy szerokość około 15 m, a wysokość około 5 m od poziomu łąk. Od wschodu naturalną obronę stanowiły rzeczka i bagna. W płn. części między wałami istniał niewielki placik pokryty brukiem kamiennym (wg relacji właściciela tego terenu S. Bogusiaka, wybierającego stamtąd kamienie).

Grodzisko od dawna niszczone jest przez okoliczną ludność wykopującą tam kamienie oraz ziemię. Szczególnie narażony na rozwieżenie był wał zewnętrzny, zachowany w efekcie tych działań jedynie w części zach. Przeprowadzona obecnie droga (od wsi Rękoraj do Gościmowic) po wschodniej stronie wału wewnętrznego również w poważnym stopniu go uszkodziła. Wał wewnętrzny jest ponadto systematycznie niszczone przez nory lisów. W tej sytuacji do badań nadawał się stosunkowo niewielki odcinek nienaruszonego wału w części płn. W tym też miejscu założono wykop.

Zbadano przestrzeń 140 m², do przeciętnej głębokości 1 m, nie dochodząc do calca. Na szczycie wału odkryto dużą ilość spalonego, luźno rozrzuconego drewna oraz mnóstwo kamieni. Przepuszczalnie są to ślady konstrukcji izbicowej, wypełnionej kamieniami. Od strony zewnętrznej wał umocniony był płaszczem glinianym. Na wewnętrznym stoku odkryto niewielkie fragmenty spalonej konstrukcji dachówkowej oraz niezbyt grube płyty gliny, miejscami przepalanej na kolor czerwony.

Wśród znalezionych zabytków ruchomych dominuje ceramika. Można ją najogólniej podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza, to ceramika słabo obtaczana

¹ Badania finansował Wojewódzki Konserwator Zabytków Archeologicznych.

Ryc. 1. Rękoraj, pow. Piotrków Trybunalski. Stan. 1. Plan sytuacyjny grodziska

na kole, sporządzona z gliny o bardzo grubej domieszce, zdobiona liniami falistymi i głębokimi, wąskimi nieregularnymi żłobkami (ryc. 2: 1—11). Drugą grupę stanowią ułamki naczyń obtaczanych na szybkoobrotowym kole, wykonane z gliny z drobną domieszką (ryc. 3: 3,5). Jest ponadto sporo ułamków ceramiki o cechach wyraźnie przejściowych między jedną a drugą grupą; np. forma jest już dość wykształcona, a tworzywo podobne jeszcze do stosowanego w pierwszej grupie (ryc. 3: 1,4) lub surowiec z drobną domieszką użyto do wyrobu naczyń pod względem formy niezbyt zaawansowanych (ryc. 3: 2,6). Poza ceramiką znaleziono drobne fragmenty przedmiotów żelaznych i kilka kawałków żelaznego żuźla.

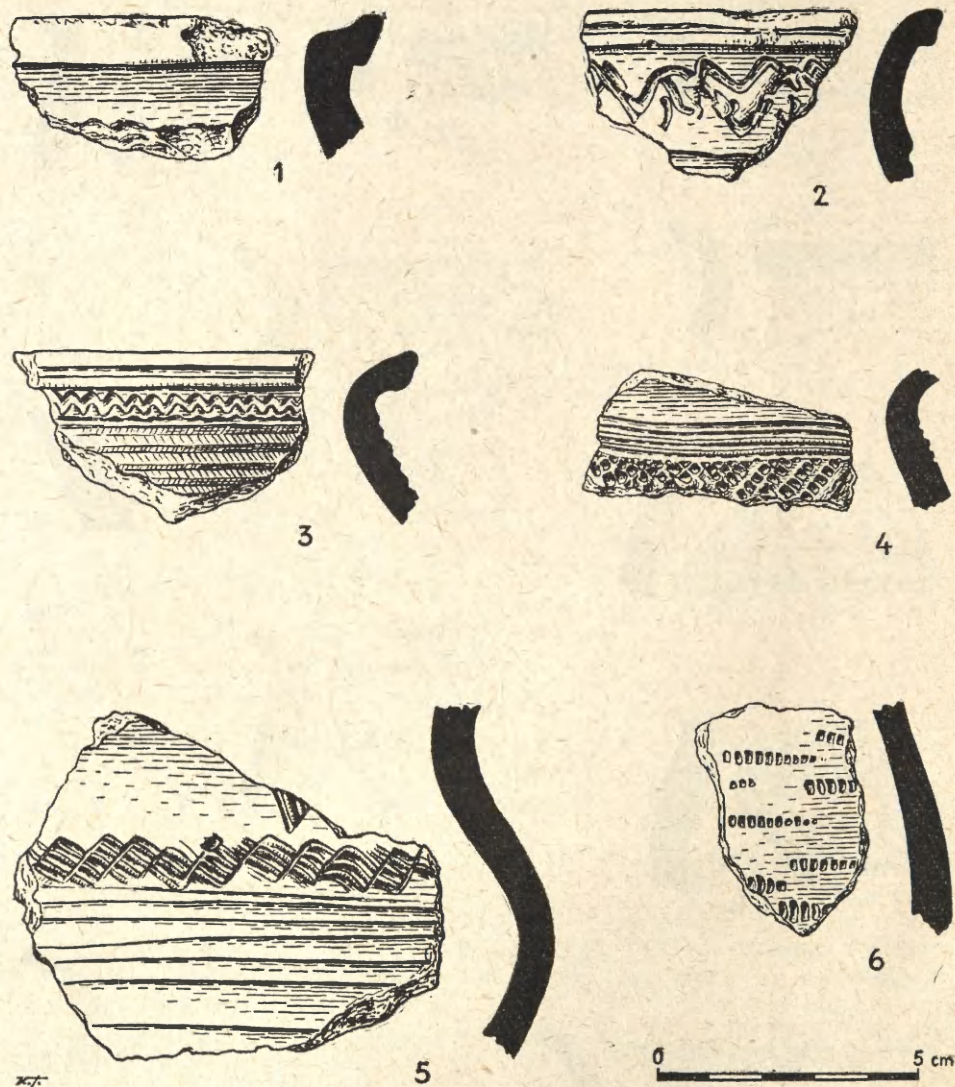
Chronologię interesującego nas obiektu można, jak na razie, ustalić jedynie na podstawie ceramiki na koniec wieku IX do wieku XII.

O grodzisku tym nie zachowały się żadne historyczne wzmianki. Najstarszy dokument odnoszący się do miejscowości Rękoraj pochodzi z 1393 r., gdzie wspomniany jest Mateusz z Rękoraja, który kupił wójtostwo w Piotrkowie.

Grodzisko w Rękoraju, położone na obszarze dawnej kasztelanii wolborskiej (w źródłach pojawiającej się w 1065 r.), w odległości około 12 km na zachód od dzisiejszego Wolborza, jest jedynym tego rodzaju obiektem starszego typu na terenie tejże kasztelanii. Należy tutaj przypomnieć, że badania wykopaliskowe w samym Wolborzu nie dały spodziewanych rezultatów i kasztelańskiej siedziby obronnej tam nie odkryto. Brak resztek grodu w Wolborzu skłania do snucia przypuszczeń, iż

Ryc. 2. Rękoraj, pow. Piotrków Trybunalski. Stan. 1. Ułamki ceramiki

Ryc. 3. Rękoraj, pow. Piotrków Trybunalski. Stan. 1. Ułamki ceramiki

Rękoraj był dawnym grodem opolnym, w którym później być może przez pewien czas funkcjonował kasztelan wolborski. W tym czasie Wolbórz mógł pełnić funkcję osady targowej. Pewnym poparciem tej hipotezy jest dokument lokacyjny Leszka Czarnego z 1273 r., nadający Wolborzowi niemieckie prawa miejskie po zniszczeniu przez najazd Jaćwingów. Książę zezwalał na obwiedzenie miasta murem kamiennym, ceglany albo z drzewa. W dokumencie tym nie wspomina się o odbudowaniu umocnień obronnych grodu kasztelańskiego.

*Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne
w Łodzi*

ALDONA CHMIELOWSKA

EXCAVATIONS OF AN EARLY MEDIEVAL EARTHWORK AT RĘKORAJ,
DISTRICT OF PIOTRKÓW TRYBUNALSKI

The rescue excavations of an early medieval earthwork at Rękoraj, Piotrków Tryb. distr., were begun in 1967. The site, which lies amidst humid meadows on the Moszczanka river, consists of two high ramparts and two moats. The outer rampart, of which only the western section has survived, rises about 5 m above the meadow level.

The excavations revealed a timber-stone structure on the top of the wall, and remains of charred timber constructions on its both sides. On the external side the rampart was capped by clay. Small finds included mostly pottery which provides the only chronological clue.

The earthwork is provisionally dated to the end of the 11th and to the 12th century.

The village of Rękoraj is first mentioned in written records of 1397.

